

Karen Andreassen:

Om køn, karakterer og evaluering i grundskolen

Evalueringer i forskellige former har langt tilbage i tiden været en fast del af grundskolens undervisning. Man ønsker med dette at få et mål for elevernes faglige standpunkt. Men eleverne fortolker det at blive bedømt på mange forskellige måder, og forholder sig af den grund også forskelligt til det. I studiet her undersøger jeg, hvordan karakterer og evalueringer påvirker pigers og drenges måder at tænke om undervisning, skole, sig selv og deres egne færdigheder, og rejser spørgsmålet, om der i alle tilfælde er tale om effekter, som er ønskede og positive set i forhold til intentionerne, nemlig at støtte læreprocesserne. Der fokuseres særligt på kønsforskelle og pige- og drengefællesskabets betydning for dette. Studiet er baseret på interviews foretaget i foråret 2006 med 30 piger og 30 drenge fra i alt ti 9. klasser.

Test, prøver, evalueringer – og forskellige måder at forholde sig til dem på

I grundskolen har der gennem de senere år været et stadig større fokus på brug af prøver og test. Bag de tiltag, som dette har udmøntet sig i, ligger et ønske om, at alle elever får mest muligt ud af grundskolens undervisning, især ønsker man et større fokus på de fagligt svage elever. Imidlertid er spørgsmålet om alle elever forholder sig til prøver, karakterer og test på måder der kan ventes at have en gunstig indflydelse på deres faglige udbytte. Dette er fokus for denne artikel.

Elever forholder sig generelt på mange forskellige måder til de rammer som skolerne sætter for deres udvikling, og langt fra altid sådan som man forventer det. Unge i skolen forholder sig også meget forskelligt til karakterer og det at blive evalueret, og det er ikke givet, at effekten af dette nødvendigvis er den samme eller positiv i forhold til læreprocessen for alle elever. De tænker og agerer i forhold til dette på måder, der er betydeligt mere komplekse, end almindelige antagelser lægger op til. De forskelle, der er følgen af dette, kan ses som en faktor, der i sig selv kan få indflydelse på de resultater de opnår. Blandt andet tegner der sig visse forskelle i forhold til køn og socialt tilhørsforhold. I artiklen her fokuseres særligt på kønsrelaterede forskelle.

Piger og drenge forholder sig på nogle punkter forskelligt til deres omverden, eller skulle man udtrykke sig helt korrekt, ville man sige, at nogle piger og nogle drenge gør det. Disse forskelle kan forstås i forhold til kønssocialisering og i forhold til de måder de to køn agerer sammen på i deres fællesskaber. Man bør interessere sig for disse mange forholdemåder og for, om evalueringerne for nogle elever får nogle ikke intenderede effekter som ikke harmonerer med de formål, man har med at bruge dem.

En anden væsentlig problematik knytter sig til at udfaldet af evalueringer påvirker elevernes måde at tænke om sig selv, deres færdigheder og muligheder for at kunne klare sig i uddannelsessystemet. Karaktererne i grundskolen, og resultater fra test og andre evalueringer -, kan få betydning i forhold til udviklingen af selvpfattelsen, selvtilliden og selvforståelsen, som kan få stor indflydelse på det fremtidige

uddannelsesvalg. Derfor knytter der sig en særlig bekymring til, at drenge taget som et gennemsnit, i både Danmark og en lang række andre lande, klarer sig dårligere i grundskolen end pigerne, når dette gøres op i karakterer (Undervisningsministeriet 2005; Epstein 1998/2004). Dette bør samtidig ses i lyset af, at drengene scorer bedre end pigerne på test fra PISA-undersøgelsen i matematik og naturfag, men på trods af dette altså i mange tilfælde ikke opnår højere karakterer ved grundskolens evalueringer¹ (Andersen m.fl. 2001).

Der rejser sig hermed nogle problematikker, som man må forholde sig til og søge løsninger på. For at kunne gøre det, og kunne vælge de rigtige løsninger, er det væsentligt at få et indblik i, hvordan unge forholder sig til karakterer og evalueringer og hvad der ligger bag forskelle i forholdemåder, hvordan de kan forstås. Et af de spørgsmål man kan stille er, hvad det er der sker, når pige- og drengekultur, de to køns forskellige måder at agere og forstå sig selv på, møder skolens kultur og skolens krav sådan som den kommer til udtryk i karakterer, test og prøver.

Køn, karakterer, mening og betydning

Mennesker er orienterede mod mening i deres handlinger. Den måde man tilskriver mening til bestemte måder at interagere med omverdenen er påvirket af hvordan vi tolker vores omverden og fænomenerne i den, og bliver dermed et resultat af vores erfaringer og bevidsthed om den. Dette er igen produkter af mange forskellige typer af påvirkninger fra alle de sammenhænge, hvor vi gør os erfaringer med omverdenen, familien, medier, skole- og daginstitution og de grupper eller fællesskaber, som vi er knyttede til og interagerer med andre i gennem livet. To personer vil derfor også, på grund af de erfaringer de har gjort sig, have to forskellige udgangspunkter som betyder, at de vil tolke situationer forskelligt og vil finde mening i forskellige måder at agere på i situationerne (Mead 1934/2005: 108; Frønes 2001).

Denne problematik diskuteres eksempelvis i G. H. Mead's teorier, og blandt andet fra Bourdieu, ved vi, at socialiseringen i forskellige samfundsgrupper og fællesskaber resulterer i forskelligheder hvad angår måder at tænke på og agere i forhold til omverdenen (Eks. Bourdieu 1970/2006) G. H. Mead og andre der har videreudviklet hans teorier peger på begrebet "meaning"² som noget helt centralt i forståelsen af hvorfor vi agerer som vi gør i vores omverden, og indenfor sociokulturel teori har en teoretiker som L. S. Leontjev beskæftiget sig med samspillet mellem betydning, den subjektive betydning og det at tilskrive mening til forskellige måder at handle på (Mead 1910; Mead 1913; Blumer 1969/1998; Leontjev 1975/2002:113ff; Hansen 2003).

Fænomenerne har, hvad man kan kalde konventionelle betydninger; det er den type af betydninger, som kan slås op i leksika og ordbøger (Frønes 2001; Kjørup 2002). Disse ved konvention fastlagte betydninger er grundlaget for, at vi kan kommunikere om fænomenerne omkring os. Andre forstår, hvad det er vi taler om, når vi bruger bestemte begreber og ord som eksempelvis karakterer og prøver. Men fænomenerne

¹ Samtidig ses også klare tendenser i pigers og drenges uddannelsesmønstre gennem de senere år, hvor piger vælger mere uddannelse end drenge, og drenge ikke i så høj grad som pigerne vælger de boglige og teoretiske uddannelser.

² Dansk: Betydning

udsættes samtidig for en fortolkning af de enkelte individer, og der dannes på den måde subjektive betydninger. En elev kan opleve, at karaktererne er et middel til at opnå ros fra forældrene, til at gøre dem glade, eller som et middel til at vise, at man er lige så dygtig som sine søskende. Dette er mere personlige betydninger, men samtidig betydninger der kan spille en vigtig rolle for vores måde at forholde os til og handle i forhold til et givent fænomen, fordi de kan give mening til at realisere noget, vi gerne vil opnå eller undgå. Leontjev kalder da også disse subjektive betydninger for den ”personlige mening” (Leontjev 1975/2002:113)

Når man vil forstå, hvordan der tilskrives mening til handlinger, må man beskæftige sig med disse subjektive betydninger, altså betydningerne som de tager sig ud for den enkelte. Betydningerne genereres blandt andet på grundlag af individets bevidsthed om og erfaringer med sin omverden. Det tilhører man har til forskellige sociale fællesskaber og spørgsmål om identitet og selvopfattelse spiller en vigtig rolle i dette.

Fænomenernes subjektive betydninger henviser til det, som vi oplever eller har erfaret at de kan bruges til at realisere i sociale sammenhænge, det de kan bruges til at opnå. Om dette siger Leontjev, at de ”ligesom ’vurderer’, hvilken betydning de objektive omstændigheder og subjektets handling under disse omstændigheder har for dets liv” (Leontjev 1975/2002:117).

Dette som de kan realisere, kan tillægges en værdi, i en social kontekst. Det kan opfattes som positivt, negativt, ønskværdigt eller ikke ønskværdigt, alt efter hvilke værdier og normer der gør sig gældende. Man kan sige, at der i forskellige sociale kontekster hersker forskellige værdier og normer, og disse kulturer spiller en rolle, når der tilskrives mening til forskellige måder at agere på.

Hverken betydningerne eller værdierne er dog noget, der ligger fast en gang for alle. De forandres og udvikles i interaktionen mellem de forskellige individer, der hører til eller kan øve indflydelse på forskellige sociale kontekster.

For at kunne diskutere, hvordan og hvorfor piger og drenge agerer, som de gør i forhold til fænomener som karakterer og evaluering, må man derfor studere de fællesskaber de færdes i og er knyttede til, og hvilke subjektive betydninger eller personlige meninger der genereres. Et indblik i dette kan også give en forståelse for de to køns måder at tænke på og agere i forhold til evalueringer og karakterer.

Med dette teoretiske udgangspunkt har jeg undersøgt, i hvilke sammenhænge og i forhold til hvad karaktererne opleves at have betydning blandt elever i 9. klasse, udviklingen af subjektive betydninger, og hvordan forskellige måder at tænke og handle på i forhold til karakterer giver mening for dem³. Disse forskellige forholdemåder er analyseret i forhold til køn og karakterniveau, og den sociale baggrund er også inddraget i et vist omfang. Resultaterne bruges i en diskussion af, hvilken effekt det at blive evalueret kan have på forskellige elever afhængigt af forhold som køn og socialt tilhør. Undersøgelsen er baseret på 60 interviews med elever i 9. klasse, 30 drenge og 30 piger, jævnt fordelt på elever med lave, mellem og høje karakterer.

³ Mit studie har fokus på karaktererne. Det at få karakterer er at blive evalueret, derfor henviser jeg til tider til både evalueringer og karakterer.

Betydningsgenererende kontekster

Unge færdes i og interagerer med andre i mange forskellige typer af sociale fællesskaber, hvor de vigtigste almindeligvis udgøres af familien, søskende, klassefællesskabet, og kammeraterne i pige- og drengefællesskaberne. Disse forskellige fællesskaber er karakteriseret ved forskelle i de værdier og normer som bliver lagt til grund for fortolkningen af de individer der færdes i dem. Værdierne og normerne for adfærd i fællesskabet af unge er eksempelvis ofte ret forskellige fra de der dominerer i familiens fællesskab, ligesom hver enkelt familie også er karakteriseret ved sin specielle kultur (Frønes 1994/2002:146ff). Dette hænger sammen med at kulturen, som beskrevet, ikke er noget statisk og en gang for alle givet, men noget der også genereres gennem medlemmernes interaktion med hinanden i fællesskabet, ligesom den også er påvirket af samfundsmæssige udviklinger. Værdier i drenge- eller pigegrupper vil være unikke for netop disse grupper, på samme måde med klassefællesskaber etc.

Kulturen i de forskellige fællesskaber lægger grunden for udviklingen af de subjektive betydninger. Det ”at få karakterer” kan henvise til to forskellige ting i familiesammenhængen og i fællesskabet af jævnaldrende.

De sociale fællesskaber, som de unge er tilknyttet, spiller ikke alle en lige stor rolle for dem. Familien og det nære fællesskab med unge af samme køn som én selv, vil ofte opleves som mere betydningsfuldt end fællesskabet af lærere på skolen eller fællesskabet ved fritidsaktiviteter. Vurderinger fra de fællesskaber der opleves som mest betydningsfulde, vil også veje tungere end vurderinger fra individer i fællesskaber, der opleves at spille en mere perifer rolle.

De unge befinder sig i en periode i livet, hvor de er ved at løsrive sig fra forældrene for efterhånden at indgå i samfundslivet som voksne. Hvor det tidligere i livet særligt har været forældrene, der har spillet den vigtigste rolle i socialiseringen, kommer fællesskabet af jævnaldrende i denne periode til at spille en mere betydningsfuld rolle i forbindelse med alle de processer der knytter sig til identitetsudviklingen (Erwin 1998/2000; Frønes 1994/2002; Schaffer 1996/1999). I de unges fællesskaber udvikles værdier og normer, som kan være meget forskellige fra de der hersker i familie, skole og omgivende samfund.

Det at klare sig godt eller have succes i skolen gøres op i karakterer, og netop karaktererne er en af de væsentligste betydninger i skolens kontekst, når det ses med voksnes øjne. Dette afspejles i, at det er den vigtigste del af det bevis, som eleverne får på, at de har gennemført grundskoleforløbet, og det ses i, at såvel lærere som forældre og elever retter sig mod dem, selv om det dog er i varierende grad.

Spørgsmålet er så særligt i denne forbindelse, hvordan den kultur der gør sig gældende i de unges fællesskaber af jævnaldrende harmonerer med skolens, hvordan dette påvirker de subjektive betydninger, der udvikles blandt de unge, og om der er forskel mellem forskellige grupper af unge, eksempelvis i forhold til køn. For at kunne vurdere det spørgsmål vil jeg først beskæftige mig med kulturen i de unges fællesskaber og venskaber.

Betydninger i pigers og drenges venskaber

Piger og drenge relaterer sig især til andre af deres eget køn. Dette er velkendt og fremgår også i mine interviews og kan eksempelvis ses i, at de fleste først og fremmest sammenligner karakterer med andre af deres eget køn (Erwin 1998/2000; Schaffer 1996/1999:231).

Når piger og drenge i mit studie fortæller om, hvad der betyder noget for dem i deres venskaber og vurderinger af hinanden svarer mange piger ret ens på mange punkter, ligesom mange drenge også svarer relativt ens på mange områder.

Mange piger lægger vægt på, at det er vigtigt, at man kan forstå hinanden, at man kan snakke om alt muligt, som for eksempel karakterer og skole. Man skal kunne stole på hinanden, hygge sig sammen og have det sjovt, ligesom også den ydre fremtoning spiller en rolle for nogle.

”De skal kunne lide mig jo, og jeg skal kunne snakke med dem om alt næsten, at de ikke går og bagtaler mig, [...] jeg skal kunne snakke med dem, grine med dem, have det sjovt”. (Pige lave karakterer)

Overordnede vigtige værdier synes for mange piger at være forbundet med intimitet, lighed og fællesskab Dette afspejles også i, at den generelle tendens blandt pigerne er en afstandtagen til konkurrence på karakterer.

”Jeg synes, at det er lidt åndssvagt, det er synd for de mennesker, som der har den konkurrence, for det er jo ikke det, man bliver klogere af, man bliver klogere af at læse og følge med, men ikke af at konkurrere sådan, yes jeg fik 11, hvad fik du ha ha”. (Pige mellem karakterer)

De beskrivelser jeg finder blandt pigerne harmonerer fint med, hvad man har fundet i de mange studier, der beskæftiger sig med kulturen i pigefællesskaber (Frønes 1994/2002:222; Schaffer 1996/1999:228; Öhrn 2002; Broman m.fl 2002; Højlund 2002). Samtidig viser der sig, blandt de piger jeg har talt med, forskellige grupperinger, som afviger fra dette billede. Der er pigerne der interesserer sig meget for fester og for at snakke om dem, de piger der ikke gør, pigerne der går meget op i sport, og piger der har andre hobbies, som de går meget op i, eksempelvis heste. Så selv om der er ret store ligheder i de måder som pigerne forbinder sig med hinanden, er der stadig store forskelle i de måder de lever deres liv⁴.

Blandt drengene afspejles lidt andre værdier og normer end blandt pigerne i forhold til den generelle opfattelse af venskaber. Ud over egenskaben humor, bringes personlige egenskaber som sød, venlig etc. generelt ikke på banen i beskrivelsen af, hvad der betyder noget i deres venskaber, sådan som det gør blandt pigerne. De der gør, gør det på et meget overordnet plan, som for eksempel

”for mig, der skal jeg bare have en gut, der kan finde ud af at være flink overfor mig, så er jeg flink overfor ham, så er det fint nok for mig”. (Dreng lave karakterer)

Det at være god til noget og at måle sig mod andre i forhold til sine færdigheder er en accepteret del af mange drenges måde at interagere med hinanden.

⁴ Man skal være opmærksom på, at der sagtens kan være store forskelle i forhold til, hvordan pigerne agerer i klasseværelset, uden at dette dog vil afspejles i de værdier man retter sig mod i samspillet med andre jævnaldrende.

”Jeg synes, at det [konkurrence] er en helt bestemt positiv ting, det er kun godt, at folk de forsøger at gøre det bedre.” (Dreng høje karakterer)

Ellers henviser drengene ofte til det at gøre noget sammen, at være fælles om aktiviteter, og vide noget. Fodbold eller sport i almindelighed omtales af mange som noget der er vigtigt for drengene, enten som aktiv udøver eller som interesse, der kan dyrkes ved at se sport sammen på TV. Ellers er der det at interessere sig for og vide noget om computer og teknik, og generelt at være god til noget. Få drenge nævner skolen i den forbindelse.

”Om man går meget op i den samme sport, hvis man gør det, så har man et eller andet fælles, eller computer eller et eller andet”. (Dreng høje karakterer)

Også her stemmer dette fint med, hvad undersøgelser generelt kan pege på i forhold til dette. Hvor pigers fællesskaber er præget af lukkethed, søgen mod intimitet og lighed, er konkurrence eller det at måle sig mod hinanden generelt en langt mere integreret del af drenges måde at være sammen på. Drenges fællesskaber er præget af større åbenhed, og det spiller en anden rolle at kunne hævde sig gennem sine kompetencer, hvad enten det er indenfor sport, computer, musik, eller skolen, som det også kan være for nogle drenge (Frønes 1994/2002:222; Schaffer 1996/1999:228; Öhrn 2002; Broman m.fl 2002; Højlund 2002).

Spørgsmålet er, hvad sådanne værdier og normer betyder i mødet med skolekulturen og de betydninger, der hersker her. Drenge synes generelt at være mere positivt indstillet på at konkurrere på karaktererne end pigerne, de orienterer sig i deres fællesskaber mod at markere sig gennem deres færdigheder, og det kan karaktererne bruges til. Men på trods af dette vurderes det blandt mange drenge ikke nødvendigvis som noget positivt at stræbe for at få gode karakterer. Dette har, som drengene udlægger det, noget at gøre med, at de lægger vægt på, at man deltager i det sociale fællesskab, og det gør man jo ofte i noget mindre grad, hvis man sidder hjemme og laver lektier. Karakterniveauet synes her også at spille en rolle, - dette vil jeg vende tilbage til i eksemplerne.

Endelig er det en integreret del af pigekulturen at orientere sig positivt mod de krav der stilles fra deres sociale omverden, herunder skolen. Det samme er ikke i samme grad gældende for drengene. Det vil sige, at det både er langt mere accepteret blandt piger, og også mere selvfølgeligt blandt dem, at tilpasse sig skolens krav.

Der ér altså enkelte egenskaber, som helt klart fremtræder som mere typiske og forventelige blandt drenge henholdsvis piger, men samtidig skal det siges, at begge køn indbyrdes også er meget forskellige, så forskellige at man skal være varsom med at tale om typiske drenge eller typiske pige egenskaber.

Særlig interessant er imidlertid, om der kan siges noget om disse forskelle, hvordan de genereres. Hvorfor forholder nogle drenge sig positivt til konkurrence på karakterer, mens andre ikke gør det? Hvorfor oplever nogle drenge at gode karakterer kan give status, mens andre gør det modsatte? Hvorfor er der piger der tager afstand fra en tilpasning til rollen som ”den gode elev”? Og hvorfor er der andre piger der ikke gør? Hvorfor tager de fleste piger afstand fra konkurrence på karakterer, mens nogle få piger ikke gør det?

I det følgende vil jeg give nogle eksempler der illustrerer de forskellige måder som skolens betydninger kan ombrydes på af de unge, og hvordan betydninger genereres. Jeg har valgt nogle eksempler ud blandt elever med lave karakterer (et stykke under middel), da jeg vurderer, at det er i den sammenhæng at nogle problematikker viser sig.

Piger og drenge med lave karakterer – værdier og subjektive betydninger

De værdier der knyttes til de subjektive betydninger af karakterer harmonerer som beskrevet i nogle tilfælde bedre blandt pigerne end blandt drengene med det der værdsættes i skolekulturen. Jeg vil beskrive dette, gennem enkelte eksempler valgt blandt piger og drenge med et karaktergennemsnit et stykke under middel⁵. Det er vigtigt at interessere sig for denne gruppe af elever, og for om der er forhold af pædagogisk karakter, der bidrager til at marginalisere dem.

Det ses her, at betydningsgenereringen ikke kun skal ses som et produkt af pige- eller drengefællesskabet, men også af de forskellige erfaringer og påvirkninger, som de unge møder i andre socialiseringssammenhænge. Men pige- og drengefællesskabet spiller en vigtig rolle.

For de to drenge, der er brugt som eksempler, ses det, at kulturen i drengefællesskabet og tilknytningen til dette synes at spille en negativ rolle i forhold til det at give mening til et engagement i karaktererne. Det at klare sig godt i skolen i form af at få gode karakterer opleves ikke som noget der nødvendigvis anses for positivt blandt drengene som gruppe.

For langt de fleste piger forholder det sig ikke sådan. Pigeekulturen synes i de fleste tilfælde at harmonere med skolens krav. Dette illustrerer det ene af de to piger jeg beskriver. Den anden pige er et eksempel på, at selv om pigeekulturen har en karakter, der opleves ikke at gøre det, er der alligevel værdier i andre kontekster som pigerne genererer betydninger i forhold til, som trækker i en positiv retning, og som tilsyneladende kan fastholde et engagement.

De fire elever illustrerer at kulturen i henholdsvis pige- og drengefællesskabet, kan føre til forskellige måder at forholde sig til det at blive evalueret, her i form af karakterer. Men virkningerne må formodes at være de samme generelt for alle typer af evalueringer.

Niels⁶ – i sin fars fodspor

Niels har et lavt karaktergennemsnit. Niels er et eksempel på en dreng, hvis genererede subjektive betydninger i forhold til uddannelse, kammerater og familie, ikke føjer megen mening til at gå særligt op i karaktererne i de kontekster de fortolkes i forhold til. Karakterer, som han fortolker det, er ikke noget der spiller nogen væsentlig rolle eller repræsenterer en central værdi for noget i disse kontekster, og hverken dette eller

⁵ Under 7.5 efter bedømt efter 13-skalaen som rummer karakterer i intervallet 0 - 13 med 13 som det højeste.

⁶ Alle navne på eleverne er pseudonymer.

andre forhold synes for ham at føje megen mening til det at yde en særlig indsats for at få gode karakterer.

Niels ene forælder er håndværker, og han regner selv med at skulle tage en uddannelse som håndværker efter grundskolen, gerne indenfor det samme fag som hans far. Også andre i familien er beskæftiget indenfor det erhverv. Han fortæller:

”Jeg har tænkt mig at gå i min fars fodspor, så jeg vil gerne ud på Teknisk Skole”.

For at komme ind på den uddannelse, han gerne vil tage, stilles der ikke nogle krav til hans karaktergennemsnit, det er altså ikke noget han behøver bekymre sig om. Niels går da heller ikke meget op i skolen. Han bruger ikke lang tid på lektier, og han gør heller ikke noget særligt for at tilpasse sig skolens eller lærernes sociale krav, som han siger:

”jeg har bare været mig selv, så må jeg se, om de kan lide mig”.

Han synes, at det er ”fedt nok”, med dem der arbejder hårdt og gerne vil have gode karakterer, men det er bare ikke ham. Karaktererne fylder næsten ikke noget i hans tanker, fortæller han, bortset fra matematik, som han regner med at skulle bruge senere. Han fortæller om, da de begyndte af få karakterer:

”Jamen, det interesserede mig ikke særlig meget faktisk, det er bare et tal, der fra 7 klasse, hvor det var et tal, [...], men det gør ikke, jeg går ikke det helt store op i det, jeg går ikke det helt store op i karakterer”.

Heller ikke hans forældre synes at gå meget op i dette, som han fremstiller det. Han fortæller følgende om det at få sine karakterer og vise dem derhjemme:

”når jeg får dem, så kigger jeg dem igennem, og så siger jeg, det var ikke så godt, og så lægger jeg dem væk. Så viser jeg dem til min mor og far, og de siger, det var ikke så godt, nej, det ved jeg godt, og så bare videre”.

Niels mener helt sikkert, at der er konkurrence på karaktererne, og synes det er ok. Han forklarer det med, at man jo gerne vil være bedre end de andre

”jeg kan ikke forklare det, alle de vil gerne være bedre end én, og så det tal der, ha, der er helt sikkert konkurrence, man vil gerne være bedre end de andre”.

Konkurrencemomentet synes dog ikke at spille nogen større rolle for ham, hvis man ser på hans øvrige udsagn. Dette kan blandt andet ses som en konsekvens af, at konkurrence for at give mening, til tider skal give mulighed for at være bedre end dem man konkurrerer med. Selv om det formentlig også vil ske for ham ind i mellem, vil det nok ikke være ofte.

Han er ikke flov over sine karakterer, fortæller han, man han føler, at man bliver vurderet på karaktererne, på en lidt mere personlig måde, sådan at nogle tænker, at man ikke er så klog. Man kan dermed vente at hans selvopfattelse, i forhold til den type udfordringer som skolen byder på, vil blive påvirket negativt af de karakterer han har. Han fortæller:

”jeg er ikke flov over mine karakterer, men der er helt sikkert nogle, der kigger anderledes på en, arh du er sgu ikke særlig klog, tænker de om en, det tror jeg helt sikkert”.

Det er tilsyneladende drengene der spiller en rolle i den sammenhæng, idet han føler det mest er fra drengene. Samtidig oplever han også, at karaktererne ikke spiller nogen egentlig rolle for, om man (han) er populær i klassen og blandt de andre drenge. Adspurg om det betyder noget svarer han:

”Ikke for mig, jeg føler mig selv rimelig meget inde, så det går jeg ikke så meget op i”.

Det der betyder noget for ham selv i forhold til kammerater er bare om man svinger sammen.

Sammenfattende kan man sige, at Niels tilsyneladende ikke særligt aktive måde at forholde sig til karaktererne på, synes helt logisk set i relation til de værdier og normer, som han selv peger på i de forskellige kontekster, som hans subjektive betydninger er genereret i forhold til.

Nikolai – positiv i timerne og vil gerne klare sig godt

Nikolai er et eksempel på en dreng, hvis genererede subjektive betydninger i forhold til kammerater og uddannelse, ligesom for Niels, som følge af den måde han tolker kultur, normer og værdier i disse kontekster, tilsyneladende ikke giver megen mening til at yde en særlig indsats for at få gode karakterer. Men han har samtidig, sådan som han selv beskriver det, en anden og lidt mere positiv indstilling til skolen end Niels har. Spørgsmålet er om de to drenges sociale baggrund spiller en rolle i den sammenhæng.

Nikolai har lave karakterer. Hans forældre har kort og mellemlang uddannelse. Selv vil han gerne på Teknisk Skole og tage en uddannelse indenfor noget med computer. Med de karakterer han har, er det noget, der nok skulle kunne lade sig gøre, mener han.

Nikolai prøver at tilpasse sig de sociale forventninger der er til ham som elev i skolen, ved for eksempel at være positiv i timerne.

”til timerne prøver jeg da at være lidt positiv og lige som vise, at jeg godt vil”.

Han vil gerne have gode karakterer. Han peger ikke på forældre eller lærere som noget der spiller en rolle i den sammenhæng, men ”det føles bedre”, forklarer han. Man vil, ved at klare sig godt, også gerne vise, at man ikke er helt dum. Hvis man har fået en dårlig karakter, fortæller han, er det ikke lige det man råber højest om.

”At man ikke er helt dum, sådan havde jeg det i hvert fald sidst, da vi havde prøver her i sidste uge og den her uge, der hvis man har fået en dårlig karakter, så er det ikke det, man råber højest om, men hvis man har fået en god en, så kan det godt være at man lige fortæller det et par gange til dem, fordi man er glad for det”.

Han oplever heller ikke noget pres fra sine forældre, og fortæller om deres forhold til hans fremtidsplaner:

”jeg tror, at alle forældre drømmer om, at deres børn skal klare sig godt, men jeg ved ikke om forældre drømmer om, at de skal nå helt til tops, men det ved jeg ikke om mine de gør, det tror jeg ikke, jeg tror bare at de drømmer om, at jeg er glad for det jeg laver, så er de også glade”

Nikolai's måde at opfatte sig selv som enten dum eller klog påvirkes af de karakterer han får, som et resultat af, at der finder en sammenligning sted med de øvrige elever i klassen. At han er påvirket af dette fremgår af, at han selv peger på det, at man ikke er så åben om det, hvis man ikke har klaret sig så godt, samt at man, som han henviser til flere gange i interviewet, helst ikke vil opfattes som dum.

Men samtidig fremtræder det at klare sig godt i skolen målt i karakterer også som noget modsætningsfyldt. Som han oplever det, kan man ikke blive populær på at have gode karakterer i hans klasse, tvært i mod er der nogle fra klassen, hvis karakterer ligger helt oppe, og de er langt fra populære fortæller han, folk, det er ikke dem de snakker mest med og prøver at undgå dem i fritiden.

”der er nogle, hvis karakterer ligger helt oppe, og de er langt fra populære, folk, det er ikke dem de snakker mest med, og prøver at undgå dem i fritiden og sådan noget”.

Værdierne der knytter sig til kulturen i fællesskabet af drenge giver altså ikke rigtigt nogen mening, til det at klare sig godt i skolens evalueringer, nærmest tvært i mod. Sådan noget som sport og fællesskab om fritidsinteresser mener han, er noget man kan blive populær på.

Han interesserer sig ikke for konkurrence på karakterer, det mener han ikke man kan bruge til noget. Han forklarer:

”Det er ikke noget der interesserer mig så meget, jeg har fået de karakterer, jeg har fået, så er jeg ligeglad med, hvad de andre har fået, det er ikke det jeg skal bekymre mig om, jeg skal koncentrere mig om mine egne”.

Han fortæller at man i klassen kan drille andre, hvis de fremstiller sig selv som ”kloge”, så kan de blive kaldt dengse.

”hvis de f.eks praler, f.eks ved en fremlæggelse hvor de sidder og ved mere end andre, så kan vi godt sidde nogle bag dem og sige dengse, og sige lidt til dem”

Han fortæller, at det er drengene der gør det, pigerne er helt blandet udenom.

Nikolai forholder sig positivt til skolens sociale krav, og synes generelt at have en positiv indstilling til skolen. Men når de subjektive betydninger Nikolai har genereret tolkes ind i de fællesskaber han relaterer sig selv til og som betyder noget for ham, følger de ikke for ham, megen mening til det at arbejde meget aktivt for at få gode karakterer.

Sofie – bekymring for fremtiden og seriøs med skolen

Sofie har et lavt karaktergennemsnit. Begge forældre har en mellemlang uddannelse den ene en chefstilling. Selv vil hun gerne tage en mellemlang videregående uddannelse indenfor det sociale område, den samme som hendes mor. Selv om hun regner med at kunne få den uddannelse hun gerne vil, betyder det også, at hun blev

nervøs for, om hun ikke kunne bruge dem til det hun gerne ville, første gang de fik dem.

”jeg tænkte hov, hvad nu hvis jeg ikke får det, og jeg ikke kan bruge det, til det jeg gerne vil”

Men hun oplever, at det måske mest er i forhold til andre, at karaktererne betyder noget, fordi man sammenligner og tænker, hov jeg fik lavere end sidekammeraten. Men hvis bare man kan komme ind på det man gerne vil, betyder det egentlig ikke så meget. Hun synes, at der er nogle der tager karaktererne alt for alvorligt.

”for jeg synes ikke det er alt, de karakterer der, [...], det er sådan lidt, at der er mange der sætter de karakterer alt for højt, end det de egentlig er”

Hun tager skolen alvorligt, laver altid lektier. Om den mængde tid hun bruger på lektier fortæller hun:

”rimeligt meget tid vil jeg sige, for jeg arbejder meget mine ting igennem, og også jeg er ikke den stærkeste, men er heller ikke den svageste, så jeg bruger meget tid på at arbejde det igennem og forstå det”.

Som de fleste piger forbinder hun ikke det at arbejde hårdt med lektierne og gerne ville have gode karakterer med noget negativt. Det mener hun ikke fører til, at man opfattes som ”en dengse”. Som hun forklarer:

”alle vil jo gerne have høje karakterer, så jeg tror ikke, det er noget der bliver tænkt det store over, sådan høj hende der hun laver godt nok mange lektier hele tiden, det er jo det vi går i skole for, vi skal jo lave noget, for ellers får vi jo ikke noget ud af det”

Hun vil ikke selv deltage i noget konkurrence på karakterer, men synes at det er folks egen sag. Hun synes, at det er forkert, så snart der er nogle, der bliver ked af det.

” jeg vil ikke konkurrere med nogen, men er der nogle, der har lyst til det, og begge parter synes, at det er sjovt, så synes jeg, at det er ok, men [...] det skal jo ikke være sådan, at der er en der bliver ked af det, fordi han får lavere vel”

I forhold til sine veninder synes hun, at det der tæller er, hvordan man er som person, om man kan tale pænt til andre og er sød, også fritidsinteresser og det at man kan hygge sig sammen er vigtigt.

Hun er opmærksom på at karaktererne kan generere forskelle, at nogle kan føle sig dummere end andre, hvis de ikke får så høje karakterer, men tager det ikke selv på den måde.

”For mig betyder det ikke så meget, men jeg ved, at der er nogle der kan føle, at så er man dummere end dem, og få et nederlag på det, og det skal man jo ikke, det er bare at klø på, videre, det ved jeg i hvert fald at der er nogle, der ikke bliver så glade for det, bliver ked af et, så går de sådan hen, og så vil de ikke så godt snakke, det er synd, for det har jo ikke noget med det at gøre, det synes jeg i hvert fald er meget negativt ved de karakterer, det gør sådan at der bliver forskel”.

De subjektive betydninger af karaktererne som Sofie har genereret i forhold til forskellige kontekster som uddannelse og kammerater, kan generelt ventes at give positiv mening til det at engagere sig i skolens udfordringer. Det at yde en indsats og

gerne ville have gode karakterer ser hun positivt på og oplever heller ikke selv, at det er noget der vurderes negativt af andre. Hun tager afstand fra konkurrence, idet hun også lægger vægt på, at det kan gøre nogle kede af det. På trods af at hun føler sig sikker på, at kunne komme ind på den uddannelse hun gerne vil, oplever hun det alligevel som vigtigt at klare sig godt. Her spiller det at føle, at man klarer sig lige så godt som de øvrige elever en rolle, men samtidig er hun opmærksom på, at karaktererne ikke skal påvirke hendes selvtillid og eller få nogen til at føle sig dum.

Mette – flittig og angst for mobning

Mette skiller sig lidt ud blandt de piger jeg har interviewet, ved at være det eneste eksempel på, at der også kan være grupper af piger, hvor det at det orientere sig positivt mod en tilpasning til skolens værdier forbindes med noget negativt. Samtidig ses en anden negativt ladet betydning, nemlig den at man kan føles sig dårligere end andre i skolen. Dette kan gøre hende ked af det, og ser ud til at have påvirket hendes selvopfattelse.

Mette har et lavt karaktergennemsnit, hendes forældre har korte uddannelser, og hun stiller selv mod en kort videregående uddannelse.

Hun fortæller at hun bruger en del tid på lektierne, men hun tager afstand fra at indordne sig for meget under skolens krav, for, siger hun, så er du en dengse. Hun har en gang oplevet, at der var en pige, som var en engleelev, og hun blev mobbet af de andre. Det vil hun ikke selv være. Hun forklarer:

”så er du en dengse, vil jeg sige (ja), så får man karakterer efter, om de synes om en, og det gider jeg ikke, [...], vi havde en i klassen, hun var meget engle, og hun blev også mobbet meget af de andre, fordi hun var en engleelev, så jeg har aldrig været sådan en engleelev”.

Hun går ikke så meget op i karaktererne, hendes forældre ville blive stolte, hvis hun kom hjem med et 7 eller 8 tal, mener hun, og hun synes, at det er noget mærkeligt noget med forældre der kan finde på at skælde deres børn ud for deres karakterer, som hun har hørt, at der er andre forældre, der kan finde på. Man gør det jo, så godt man kan.

”ens forældre vil jo også gerne blive glade over, at det var et tital eller sådan noget, mine forældre de vil blive stolt af, at jeg bare fik et syvtal eller et otte tal, men så er der en inde fra klassen hun, hendes forældre de ville blive sure over, hvis hun fik 8 og ikke 9 eller 10, så ville hun få stuearrest, det synes jeg det er lidt underligt at gøre sådan, man kan jo ikke skælde ud over sine børn, når de får karakterer, når man gør det så godt man kan”.

Når hun siger, at hun ikke går så meget op i karaktererne kan det måske være et resultat af oplevelsen af at blive skuffet, som hun flere gange nævner, og fortæller at hun tit er blevet.

”Nogle gange når man har skrevet stil, så håber man på et nital, og så får man et syvtal, det er ikke så fedt”.

Det ikke at få så høj en karakter, eller opleve at de andre i klassen vurderes bedre end en selv, kan betyde at man bliver ked af det

”Man bliver selvfølgelig lidt ked af, at man kun har fået et syvtal, og de har fået et tital, men alligevel synes jeg, at det er ret irriterende, at de går og siger hele tiden, jaah jeg har fået et tital, så får jeg et 8 tal”

Flere ting peger i retning af, at Mettes selvtillid er påvirket af oplevelsen af ikke at klare sig så godt. Hun er også nervøs for at sige noget i timerne, hvis det nu er forkert og de andre griner af hende:

”Nogle gange er det forkert, det jeg siger, [...], nogle gange bliver jeg i tvivl, når jeg rækker hånden op, og tænker ahh, det er nok forkert, så vil de andre nok grine, eller et eller andet, så det er nok det”.

Hun oplever ikke, at der er konkurrence på karaktererne i deres klasse, og hun tager afstand fra det. Hun synes, at det er noget underligt noget, og peger på at man kan blive ked af det, hvis man har klaret sig dårligere end andre.

”Det synes jeg, er noget underligt noget, man kan jo ikke konkurrerer om, hvem der får mest, tænk nu hvis der var en der fik 6 og blev helt vildt ked af det, årh jeg fik 8 ha ha, det kan man jo ikke gøre, det synes jeg ikke”.

For Mette synes karaktererne at være vigtige, de betyder noget for hende, men samtidig er de forbundet med noget konfliktfyldt, som knytter sig til genereringen af flere betydninger af negativ karakter. Dette gælder det at opleve, at man ikke er så god som de andre, ofte blive skuffet, mobning af elever der gør sig positivt bemærket, og angsten for at sige noget forkert og blive drillet med det. På trods af dette engagerer hun sig i skolens opgaver, muligvis under påvirkning af forældrene, og bruger en del tid på sine lektier.

Konklusion

Brugen af karakterer og af prøver, evalueringer i de forskellige former de kan antage er et led i grundskolens undervisning, og evalueringer. Imidlertid forholder elever sig meget forskelligt til det at blive evalueret, i al fald når resultatet angives i form af karakterer og formentlig også i andre rapporteringsformer, der giver mulighed for sammenligning indbyrdes. Unges tilhør til forskellige fællesskaber med forskelle i kultur, vil sammen med den betydningsgenerering, som interaktionen i disse forskellige kontekster giver anledning til, give overraskende måder at forholde sig på til evalueringerne.

Blandt andet ses der forskelle mellem piger og drenge i genereringen af subjektive betydninger og fortolkningen af disse i forhold til drenge- og pigefællesskaberne.

Karaktererne kan give anledning til konkurrence, men først og fremmest blandt drengene, idet pigerne i almindelighed tager afstand fra dette. For mange drenge er det at måle sig mod hinanden en mere integreret del af deres måde at interagere. Konkurrence opleves dog kun som meningsfyldt, hvis man har mulighed for til tider at være den vindende, eller føle sig bedre end andre. Og dette kan være vanskeligt for drengene med lave karakterer. Konkurrencemomentet kan da i stedet for at have en positiv effekt på engagementet føre til en tilbageslækning fra at interessere sig særligt for karaktererne, da man jo netop ikke oplever at kunne bruge dem i den sammenhæng

og måske også oplever nederlag. I stedet kan drenge så vælge at markere deres styrkesider på andre områder som sport eller computer.

Jeg gav eksempler på, at karaktererne kan give anledning til forskelsmarkering i forhold til det at være dum eller klog. Denne forskelsmarkering syntes især af de to drenge med lave karakterer at kunne spille en rolle for deres selvopfattelse og selv vurdering, mens i al fald den ene pige syntes mindre personligt påvirket af dette.

Endelig er der forskel når man sammenligner piger og drenge i forhold til, hvordan det at orientere sig positivt mod karaktererne, det gerne at ville arbejde hårdt for dem og gerne ville have gode karakterer, vurderes. Blandt pigerne er dette i almindelighed en accepteret og naturlig måde at forholde sig til karaktererne, men det samme er ikke tilfældet blandt drenge, hvor flere fortæller, at man kan blive mobbet for dette.

På baggrund af genereringen af subjektive betydninger og den måde betydningerne fortolkes på i forhold til de sociale sammenhænge, som pigerne og drengene færdes i og føler sig knyttede til, kan det ventes at nogle drenge og nogle piger vil finde mening i forskellige måder at agere i forhold til karaktererne og det at arbejde for at få gode karakterer.

Især synes dette, at kunne være forbundet med problemer for nogle drenge, hvis selvtillid påvirkes negativt, og som heller ikke finder megen mening i at engagere sig i at få gode resultater, både som følge af karakterernes konkurrencemoment og som følge af oplevelsen af at kunne blive drillet og mobbet af andre drenge.

Når man anvender evalueringer i grundskoleforløbet, skal man være opmærksom på sådanne effekter, som eleverne i alle aldersgrupper må anses for at være følsomme overfor. Et af formålene med at indføre mere evaluering i grundskoleforløbet er, at man vil forsøge at støtte de svageste elever. Men hvis ikke man forholder sig aktivt til de negative effekter, der kan blive følgen, risikerer man at gøre situationen for nogle af disse elever endnu værre, end den i forvejen er. Frem for at støtte de fagligt svage elever kan det i værste tilfælde bidrage til yderligere marginalisering af denne gruppe.

Evaluering i en eller anden form er et naturligt led i undervisningsforløb. Men som pædagogisk virkemiddel er det helt klart, at det skal bruges med megen omtanke, og effekterne af dem udsættes for en vurdering, i forhold til de formål, man har med brugen af dem. Med indførelsen af testning i grundskoleforløbet, ligger der en opgave i dette, en opgave som man bør føle en forpligtelse til at tage alvorligt.

Litteratur

- Andersen, Annemarie m.fl. (2001): *Forventninger og færdigheder – danske unge i en international sammenligning*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, Danmarks Pædagogiske Universitet, Socialforskningsinstituttet.
- Blumer, Herbert (1969/1998): *Symbolic Interaction. Perspective and method*. University of California Press. London.
- Bourdieu, Pierre & Passeron, Jean-Claude (1970/2006): *Reproduktionen. Bidrag til en teori om undervisningssystemet*. Hans Reitzels Forlag.
- Broman, I. T. & Reich, L. R. & Hägerström, J. (2002): *Likvärdighet i en skola för alla. Historisk bakgrund och kritisk granskning*. Skolverket.
- Epstein, Debbie m.fl (red.) (1998/2004): *Failing Boys. Issues in gender and achievement*. Open University Press 2004.
- Erwin, Phil (1998/2000): *Venskab blandt børn og unge*. Hans Reitzels Forlag.
- Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*. Fagbokforlaget.

- Frønes, Ivar (1994/2002): *De ligeværdige. Om socialisering og de jævnaldrendes betydning*. Forlaget Børn og Unge.
- Hansen, Holger Hybschmann (2003): *Betydning og mening i den kulturhistoriske skole og virksomhedsteorien. En introduktion*. In: Aboulaflia, Annette m.fl. (2003): *Virksomhed, betydning, mening*. Roskilde Universitetsforlag.
- Højlund, Susanne (2002): *Barndomskonstruktioner. På feltarbejde i skole, SFO og sygehus*. Gyldendal Uddannelse
- Kjørup, Søren (2002): *Semiotik*. Samfundslitteratur. Roskilde Universitetsforlag.
- Leontjev, A. N. (1975/2002): *Virksomhed, bevidsthed, personlighed*. Hans Reitzels Forlag
- Mead, George Herbert (1910): *Social bevissthet og bevisstheten om mening*. In: Vaage, Sveinung (1998): *Å ta andres perspektiv*. Utdanningsvitenskapelig serie. Abstrakt Forlag, Oslo.
- Mead, George Herbert (1913): *Det sociale selv*. In: Vaage, Sveinung (1998): *Å ta andres perspektiv*. Utdanningsvitenskapelig serie. Abstrakt Forlag, Oslo.
- Mead, George Herbert (1934/2005): *Sindet, selvet og samfundet*. Akademisk Forlag.
- Schaffer, H. Rudolph (1996/1999): *Social udvikling*. Hans Reitzels Forlag.
- Undervisningsministeriets Statistik- og Informationskontor 2005 (Statistics from the Danish Ministry of Education)
- Öhrn, Elisabet (2002): *Könsmönster i förändring? - en kundskapsöversikt om unga i skolan*. Skolverket 2002